

ԼԵՐԱՔԵՐ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

ԿԱՍԱՆԴՆՈՒԳՈՒՆ 8 ՄԱՅԻՍ

Անցեալ չորեքշաբթի օրը եկող Երեւանի շրջանի շրջանի հետեւեալ լուրերը բերաւ Հնդկաստանէն:

Սոր Բօլին Բանդէ սպարապետին հրամանին առիւ կողմէն բանակը երեք գունդ բաժնւիցաւ: Եւսթինը Պարսկի կողմը քաղց Կաթող զօրապետին հրամանին առիւ, եւ սպարապետին առիւ առ բանակին հետ է: Երկրորդ բանակին առիւ մասը Իււկիս զօրապետին հրամանատարութեամբ գեղ Ի Եղնիս գետը, մնացեալ առ Սորիսի կողմը գետը Սոր Զօր Կաթող զօրապետին հրամանին առիւ:

Պարսկի շրջանային եւ արեւելեան հիւսիսային կողմերն ապստամբութիւնը կը շարունակէ: Միւսին գեղապետը նախաժամել խուճով մը թշնամեաց հետ պատերազմի բռնակրով իր զօրաց կարասիները փոխառաւ եւ Եղնիս կողմէն միջ առաջաւ: Եւսթինը Լուրնով խնայելուն պէս հանկէ եւ Եւսթիս հապառակ-զօրաց խուճովը գաղթի գանկիս արտաքուս:

Սոր Հիւկ Ռօզ զօրապետը մարտի 22ին Հանդի հասնելով խոյն պաշարեց այս ամուր քաղաքը եւ 25ին որդախոճելու սխալով՝ ապրիլ 2ին զօրապետին թիւներն առաւ, եւ 5ին ապրաւամբները գեղեցեաց ձգելին փոխան: Արմիլ թէ անգղիացիք ետեւեան իյնաւ լով 3000 հոգի ջարդեցին:

Եպրիլ 1ին օրը 25000 ապստամբ զօրք 18 թիւանութիւն Սոր Հիւկ Ռօզ զօրապետին փախ եկերէին որ Հանդի պաշարումը փերցնել տան, բայց 1500 հոգի կորսնցնելով ձգելին փոխան:

Ռարոյ թանայի անգղիական զօրքերն առ Ռօզի զօրապետին հրամանատարութեամբ մարտի 20ին Ռօթ թահ հասան եւ քաղաքն ու բերդը յարձակմամբ առին ապստամբներուն ձեռքէն:

Պարթի կղզին որ Բաշի Ռամային իշխանութեան ներքեւ է, ապստամբներուն ձեռքը անցնելով՝ խուճ մը զօրք խրկելու գտնաւ փախելու, բայց ապստամբները շատ քան ըլլալով՝ գեղ զրին ու յաղթեցին այս զօրքերուն:

Եւրոպայի Հնդկաստանի հիւսիսային գաւառաց եւ զինուորապետ Ռաթի թաղապետութեան բնակիչներուն գեղերը կը ժողովն առանց զինուորութիւն մը տեսնելու:

Արդարեալ պաշտօնական լուրերուն հետ ուրիշ մասնաւոր նամակներ ալ

կան Եւրոպայի լուրերներուն մէջ հրատարակած, որոց տուած լուրերուն հաշիւով՝ Հնդկաստանի ապստամբութիւնը գեղ չէ զսպրկած, եւ Սոր Բօլին սպարապետը մինչեւ հիմա բաժնուցան ըլլալով՝ նոր օրհուճիւն խնդրէ Եւրոպայէն: Եւսթինը հաստատութիւն կուտան Եւրոպայի կառավարութեան հրամանները որ 24000 զօրք նաւ զրին Հնդկաստան խրկուելու համար:

Եւրոպայի հասարակաց խորհրդարանին մայիս 4ին միջ Պ. Արտաթիւն առաջարկութիւն մը բրաւ Գանուբեան իշխանութիւնները միացնելու փայօք, եւ քանի մը ժողովականներ՝ մասնաւորապէս լուր Զին Ռաբլ միութեան առաջարկութիւնը պաշտպանեցին: Առաւ փարութեան պաշտօնական թիւն Պ. Տիւրաթիլի ստատիկ գեղ խօսեցաւ այս առաջարկութեան ըսելով թէ Փարիզի գեղապետութիւնը բացվելու ժամանակը այս պիտի խնայուի մը քննութիւնը զօրքութեան կը պատահէ արեւմտեան տէրութեանց, որոնք յաջողեան փերջապէս համաձայնելու Սօլո-Ալաքիայի հիւսիսային կողմէն կէտերուն վրայ:

Լուր Բալմիլիսի ալ խոսեցաւ գեղ խօսեցաւ փերջապէս առաջարկութեան: Բաւ թէ երկու իշխանութիւնները մէկ գիւղ տակ միացնելը զանոնք աւելի զիւրաւանայ կընէ Ռաւիսի աղբիւր թեւաւոր, եւ ապահովուի թէ գեղապետութեան պիտի սահմանադրութիւններ պիտի չորհէ Սօլո-Ալաքիայի, որ զոհ պիտի կրնան ըլլալ:

Եւսթինը անութիւններէն ետեւ Պ. Արտաթիւնի առաջարկութիւնը մերժելով ըսէ 187 թուէն ի վեր 222 թուէն:

Հնդկաստանի բնակչութեան վերաւ տեսեաց ժողովը լուրերուն խորհրդարանին որոշմամբ մարտ 24 թուով հետեւեալ պատուէրները զրեց Հնդկաստանի բնակչութեան քաղաքները լուր Բանիկին:

1. Կաթողիսի փառ 22 թուով զրեւ զհետապետին լուր մը կը ծանուցանէ թէ Սոր Բօլին Բանդէ սպարապետին եւ Եւսթին Պարսի զօրքերը Լուրնով խոսեցաւ գեղապետին եւ ուստի կը յայտարարէ որ այս միջոցին ապստամբները պարտաւ են այս քաղաքը եւ ալ մեր գեղ պատանդները թշնամեաց մեծ բանակ մը մնացած չէ:

2. Թէ որ այս յայտարարութիւնը ձեռք բերված է, կը յայտարար իմանալ որ զօրք հիմա բաւական զօրութիւն ունենալով կրնայ ժողովարարութեան հետ այն փհհանութեան մը ապստամբութեան վրայով որ անգղիացիք բնակչութեանը սեփական է:

3. Իշխանութիւնները զօրքներուն մէկ գեղ զօրք ներքէ մեծ յանդեր կըլլայ, եւ ուրեք բնակչութեանը նորոգութիւնները կը զրեւ պիտի տեսնուին:

որ եղանակներով թիւները բաժնէ են. բայց անհետեւ Եւսթինը Եւսթինը մեր զօրքները հակառակ կըլլայ՝ օրինաց չիլը զօրքները թիւները միջոց չիլը թիւները պատանդները ալ մեր գեղ անհետապետը գտնուիլով անհետապետին մարդը:

4. Սորի կը թիւն որ յայտարարութիւնները զօրքները պիտի խոսեցաւ Եւսթինը կըլլայ՝ պատանդ տարաւ համար աւելի այն սպարապետին հետեւիլ որ յայտարարութեան ինքնընդուն պաշտպանուի փերջապէս յաղթելու երկրէ մը համար ի գործ կը գրվի, քան թէ զօրքները ապստամբութեան մը համար օրինոր սահմանված պատանդներն ի գործ գեղ ինչպէս որ մեր ալ իրաւունք ունինք գեղաւոր անհետապետը միջոց այնպիսի գործերու որոնք օրինոր թշնամութեան սահմաններէն դուրս կըլլան:

5. Թէպէտ եւ չենք կրնար մտնալ այն գիւղերուն կառավարութիւնը որ փերջն տան ամիսներուն մէջ զօրք եւ ժողովարարութեան մէջ մնան փայ փերջ. բայց միանգամայն պէտք է փերջն անհայտ թաղանայի հաւատարմութիւնը, եւ այնպիսի կերպով փերջնը այլ մարտերէն զօրք որ իրենց վրայ փարտաւ, եւ կարող ըլլանք հաւատարմութեան մասին թիւն որ երկու ժամանակ ի վեր մեր իշխանութեան հիմը կըլլան:

6. Փարսիներէն որ ամեն ժամանակ երկրէ մը բնակչութեանը թիւն թեւէ առաջ անհայտ զօրքները ժողովին: Բայց անանի պարտաւորութիւնն որ ուրիշ կերպ փերջն կը պահանջեն: Եւսթինը բացառիկ պարտաւորութեան մէջ զօրք եւ ձեռք հրամանները եղող զօրքները պէտք է որ արժանի կըլլան խորհրդէն ի գործ գեղ:

7. Գաւառապետին մը զօրքները ժողովութեան ժամանակները կրնայ այս հարկին դուրս թիւնը այն բնակչութեանը որոնք պատանդ գաղաւթի կը փերջն իրենց արտաքուս թիւնները կորսնցնելու հետեւ համար, անհետապետին այն ամեն անհայտ որ զօրք փառաւորութեան սեփական: Եւսթինը կըլլանք փերջն ժամանակ խոսիլ պիտի պատմել, եւ մահաւան պատանդն այն ժամանակը միայն կրնայ արկնել երբ որ զօրք ունենալով հետ միանգամայն փերջն առանի գեղները պատահին որոնք կրնայ հաւաքուիլ թէ այն զօրքները Եւսթինը նախապէս մը պիտի զօրքներէն: Եւսթինը կրնան զօրք ունենալ:

8. Մահաւան պատանդ խիստ սովորական կըլլայ զօրքները փերջն ժամանակները: Եւսթինը զօրքները պատանդ անհետապետը արկնելով ալ այնչափ մեծ սարսափ չպատճառէ ինչպէս որ պէտք է: Բայց Հնդկաստանի մէջ մահաւան չափ սարսափելի բան մը չէ, թէպէտ եւ պատանդ սարսափը պէտք է տիրէ հին:

9. Կերողութիւն արկնելը գաւառապետին թիւններուն մէջ քաղաքական օրինաց կառավարութիւնը պէտք է վերահաստատի հետ կըլլան չափ չուտով:

10. Եւսթինը կըլլանք հարկ կըլլայ ձեւ գեղ մարտիկ այն անհայտ գեղ որոնք իրենց առաջին տեսած արիւնհեղութեան տեսարաններէն ստատիկ զօրքները ըլլալով իրենց կարծիքը կառավարութեան խորհրդարար տեղը գեղ կըլլան: Բայց զօրք հաստատութեան զօրք զօրքները եւ արդար գաւառներէ ի գործ գեղ: Օղորդեցէք ձեռքները թիւնները արկնել ըլլալ ուղղութեան որ զօրք հաստատութեանը մարտերէն զօրք կը կառավարել, եւ ձեռք հաւաքուիլ չաղորդներուն ծառայութիւնը չէր բնորոշի:

11. Եւսթինը կըլլանք մեր պարտաւորութեանը փառահիլ:

Դանու բնան իշխանութեանը յանձնարարական ժողովին Եւրոպայի տէրութեան

կողմանի անհայտ կողմը Սոր Հիւկի Պարսի Պարսի անգղիական զօրքն անհետապետ փոխանակ լուր Սթրաթֆորտ Ռաթիկին:

Եւսթինը թիւններուն մէջ ծանուցանելով թէ Սարտիկայի ու Եւսթինի կառավարութեան մէջ ծագած դժուարութիւնները խաղաղութեամբ լուր լուր համար՝ Եւրոպայի կառավարութիւնը առաջարկէր Սարտիկայի կառավարութեան որ այս գործը ուրիշ տէրութեան մը միջնորդութեամբ յանձնէ: Եւսթինը առաջարկէր Սարտիկայի կառավարութեան կողմանի ընդունվելու: Հետեւեալ տարակոյս չիլայ որ փերջն խաղաղութեամբ պիտի լուր լուր:

Անցեալ հինգշաբթի օրը Փարիզի հետապետ լուր եկաւ մայրաքաղաք թէ փառապաշտ Գաւառ փառանայի օրը Փարսի հասնել է:

Եւսթինը հետապետը կը ծանուցանէ նաեւ թէ Պարսի մատարանի գեղն աւելի թիւն է Գաղիկի մէջ:

Հորանայի թաղանային լուր մայիս 7ին Փարիզ հասաւ: Արմիլ թէ ամիս մը Գաղիկի պիտի մնայ Պ. Եւսթինի կայսեր եւ կայսրուհին հետ կենակցելու:

Պարսիներէն զօրքն նամակներ լուր կուտան թէ Ռաւիսի կառավարութեան պաշտօնները ժողովին մէջ կարծեաց անհետապետ ձայնով թիւն ծաղկով, արտաքին զօրքն պաշտօնաց Կորաթով իշխանը հրամարական պիտի ապ:

Դանու բնան իշխանութեանը զիւրաքները եւ կարգի գեղաւոր համար Փարսի գաղաւթութեան համաձայն հաստատված յանձնարարական ժողովը Դանու բնան իշխաններուն մէջ նաւարկութեան յաղաղութեան եւ այս նպատակաւ պէտք կըլլան թիւններն ընելու փայօք անհետապետ ձայնով թիւն ծաղկով, արտաքին զօրքն պաշտօնաց Կորաթով իշխանը հրամարական պիտի ապ:

Գաղղիոյ տերութեան Մօնթե-
պաշտօնական լրագիրը լուր կուտայ, թէ
Գարատաղի շրջակայն չ'օսմանեան քա-
նակ մը գումարկընուն պատճառաւ՝ Վ.
Կարօյնկայան կառավարութիւնը միւս
տերութեանց առաջարկերէ որ միարա-
նու թեամբ միջնորդութիւն ընելով պա-
ռավարութիւնն ալ առաջարկերէ որ մեծ
տերութիւնները գործակալներ դնեն՝ ու-
րոնք Բ. Դրան հետ համաձայնութեամբ
Գարատաղի սահման մը որոշելու ձեռք
դարձնեն Փարիզի դաշնադրութեան ժա-
նանակը ունեցած սահմանին վրայ հիմ-
նելով։ Եւս առաջարկութիւնը Գաղ-
ղիոյ կառավարութիւնն ընդունելէ եւ կը
յուսացիկ որ միւս տերութեանց կառա-
վարութիւններն ալ կընդունին։

Ժողովուրդ։

Հեռագրական լուրերէ կիմացիկ որ ազ-
րիլ 29ին Գարատաղիները օսմանեան
բանակին վրայ յարձակելու շատ մարդ
կորսնցունելով հաղածներ են։ Եւս երկ-
րորդ կողմին վրայօր լուրերն իրարու հա-
կառակ են։ Մայիս 1ին նոր կողմ մը եղեր
է աւելի ծանր։ չորս կամ հինգ վաշտ
օսմանեան զօրք պարտաւարներ են Գարա-
տաղիոց բոլոր զօրութեանը գէմ դնելու։

Եւս։

Չերքէզատանէն դրփած վերջին նու-
մաններ լուր կուտան թէ Բամագանին
առջի օրը Չերքէզ լեռնականներն ու Ի-
քսթիւրներն առհասարակ զօրքսն ուս-
մանը մէկ գունդը արհեստակց կոխ մը ըրեր
են։ Ուսերը Լաթիփ քիլի ծառերէ գէտ
ի Բաղալա քաղաքով, Չերքէզները յան-
կարծ վրանին ինկեր են Ինձերէ-Քէօյի
կիրճերուն մէջ։ Չերքէզներէն երկու
հարիւր հոգի մեռեր են, իսկ ուսերէն
հինգ հարիւր հոգի առանց վիրաւորուե-
լան հաշուելու։

Եւս։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եւսոյ 1ին կայսերական հրամանաւ՝
Բ. Դրան Բեկտաշ Բեկտաշ Կէյը տե-
րութեան բարձրագոյն Ետեմին անդամ
անուանեցաւ։

Երտաքին գործոց պաշտօնատան
Մեքթուպի Բեկթեք Կէյը Բեկտաշ ան-
ւանեցաւ։

Մերկէր Էֆէնտին արտաքին գործոց
պաշտօնատան Մեքթուպի անուանե-
ցաւ։

Ստիւտենտ Էֆէնտին փաշայի որ-
դի Երեմի Կէյը Բ. Դրան առաջին
թարգման անուանեցաւ փոխանակ Բա-
պուր Էֆէնտին։

Բապուր Էֆէնտին արտաքին գոր-
ծոց պաշտօնատան Բեկտաշ Էֆէնտի
անուանեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երեւոյ Հինգաթի օրը Սուրբ
Փրկչի Եղեղիմի հիւանդանոցին եկեղեց-
ւոյն ածնել ըլլալուն՝ Եմեհապատիւ Սը-
րապի Պատրիարք Զօր տեղապահար-
ժանապատիւ Տ. Յովհաննէս ծայրագոյն
վարդապետն առջի օրը ինչ հոգի իր-
թով, առաւօտուն ի ներկայութեան ար-
ժանապատիւ եկեղեցականաց, ազգասեր
Եմիւրայի, եւ այլոց ուսումնական եւ
ազգասեր յարգելեաց եւ բազմաթիւ բա-
րեւեր ժողովուրդը սուրբ պատարագ մա-

տոյց մեծաւ հանդիսիւ։ այս հոգեւոր
հանդէսին աւարտումէն ետքը յիշեալ ար-
ժանապատիւ վարդապետը մեծապատիւ
այցելուաց յօժար ու բարեպաշտ ընկե-
րութեամբը Սուրբ Փրկչեան վանուց բո-
լոր տեղերը շրջեցաւ երգելիկ մանկանց
քաղցր նուագերգութեամբը, օրհնեց ու
քաջալերական խօսքերով միմեքարեց բո-
լոր ծերերը, հիւանդներն ու անկանխերը։

Ետքը վարժարանին այցելութեան
երթալով, ուսանողք պարզ բայց մա-
քուր համազօհաստիւնն այցելուաց ներ-
կայութիւնը գեղանուագ երգոց հնչե-
նեցովը ողջունեցին։ ապա առաջին դա-
սու աշակերտներէն Պ. Սարգսն Սահակ
Մեղրուբեանը ծառ մը կտրելով ի զի-
մաց աշակերտաց, անոնց խորին շնորհա-
կայութիւնը մատոյց ինքնաթիւնը այցե-
լութեան գաղօղ հանդիսականներուն։ Հե-
տեւ աշակերտները ի պատիւ ազգասեր
այցելուաց իրենց ձեռաց աշխատութիւն-
ներն եւ զանազան ուսմանց եւ լեզուագի-
տութեան մէջ ինչ ատաղձան յառա-
ջախմութիւն ունենալէն մասնաւոր քն-
նութեամբ մը յայտնեցին, որով ազգասեր
այցելուաց սիրտը դոհութեամբ լցունե-
լով՝ իրախոսական դրփմաներ լեցին
անոնցմէ։ Եւս մասին խիստ նշանաւոր եւ
սրտառու լեզու վեհմաշուք Տատեան
Յովհաննէս Պէյլին բոլոր աշակերտաց
առանձին տուած յորդորներն եւ Պ. Պ.
դասաւանդաց, կառավարաց եւ բազմաթիւ
յարգի հարգարձաւ աղայից անկողմ շը-
նք հակալութեան ջերմ ցոյցերը։

Ետքը բարեւեր այցելուները աշա-
կերտներուն փորձի համար շինած երե-
ւարական հեռագրոյն սենեակները մանե-
լով շատ ուրախացան երբ բաւական ժա-
մանակ դորձիքներուն կատարեալ յաջո-
ղութեամբ իրենց հետաքրքրութիւնը
գոհ ըրին՝ ուղած լուրերնին անվերջ հա-
ղորդել ապով։ Գաղղիաբար սենեակ-
ները փոքր ըլլալուն՝ շատեր չկրցան ա-
կանաւան ըլլալ այս գործողութիւնն
ընեն եւ իրենց հետաքրքրութիւնը գոհ
ընէին։

Ետք համար Ս. Փրկչեան վարժա-
րանին յարգի եւ բարեւան հարգարձաւ
աղաները ներս մտնողով որ իրենց ան-
հար եղաւ։ նոյն օրը հոն դադուող հա-
ղաւոր այցելուաց ամենուն ալ այս հե-
տաքրքրութիւնը գոհ ընէլ, կը ծանու-
ցանեն բարեւեր հասարակութեան, որ
Ս. Փրկչեան վարժարանին աշակերտաց
քննութիւնը եւ հեռագրական գործողու-
թիւնները անանելու փափաք ունեցողնե-
րը՝ այս երկու շաբթուան պարապոյ օրե-
րը անցնելէն ետեւ կրնան ամեն կիրակի
օրերը այցելութեան երթալ եւ իրենց գո-
վելն փափաքը լեցնել։

Սերայիշեալ ազգասեր այցելուաց
մէջ նշանաւոր եղաւ նաեւ մեծապատիւ
Փիշիկչեան Եւան աղայն՝ հիւանդանոցին
մէջ պատասպանեալ խղճալեաց եւ որ-
բոց ամեն մէկուն հետ մարդասիրարար
խօսակցելով եւ անոնց սրտազին գոհու-
թեանն ու երախտագէտ օրհնութեանցը
անձամբ վրայ կայով։

Եւս ազգասիրական եւ աստուածա-
հաճոյ այցելութեան հանդէսը ծանուցա-
նելէ ետեւ՝ պարտք կը համարէր նաեւ
գոհութեամբ արտի ծանուցանել, թէ Ս.
Փրկչեան վարժարանին շէնքը նորոգու-
թեան պէտք ունենալով, մեծապատիւ
ազգասեր անձինք խոստացան այս նորո-
գութեան հարկաւոր եղած նիւթերն ի-
րենց աւատաձեռն տուրքովը հոգալու,
եւ ոմանք ալ ստակով նպաստելու, որ-

պէս զի հիւանդանոցին ծախքերն հոգա-
ցող անուանեալ ատակ չեղէ այս նորոգու-
թութեան համար։ Եւրդէն խոստացեալ
նիւթերը՝ առաջ, կիր, բուռ, եւ այլն
հեռագրեալ հոն խրկուելու վրայ են, եւ
այս առատաձեռն շնորհներն ընող բարե-
սէր յարգելեաց անունները լրագրոյս
մէջ պիտի հրատարակենք։

Երեւոյ կիրակի օրը Պալատու Խո-
րենեան դպրոցին մէջ հարցաքննու-
թեան հանդէս մը եղաւ, որուն ներ-
կայ էին Խորենեան ընկերութեան նախա-
գահ մեծապատիւ Խորասանձեան Պե-
րոս ամիրան, ընկերութեան յարգի եւ
բարեւան անգամները, մայրաքաղաքիս
գլխաւոր դասաւանդները եւ ուրիշ բազ-
մաթիւ յարգի եւ ուսումնասէր եկեղե-
ցական եւ աշխարհական անձինք։

Յիշեալ դպրոցին մէջ դասաւանդ-
ուածներէն են քրիստոնէական հրա-
հանգ, հայերէն, գաղղիերէն, թուրքա-
նութիւն, պատմութիւն, փայլեալագրու-
թիւն եւ եկեղեցական երաժշտութիւն։

Եւս կրթաներուն առաւ յաջող պա-
տասխանները եւ վերայիշեալ ուսմանց
մէջ արդէն ցուցեցած հմտութիւնը՝ բո-
լոր հանգիստեանց սիրտը գոհութեամբ
լցունելով՝ տարակոյս չեն թողուր որ այս
բարեկարգ ընթացքով Խորենեան դըպ-
րոցը քիչ ժամանակէն գեղեցիկ արդիւնք-
ներ յառաջ պիտի բերէ։

Փարիզ հրատարակիւ Մատեւ-Ե-
րեւոյ ընտիր ամսատետրին վերջին մարտի
թուոյն մէջ հետեւեալը կը կարդանք։

«Եւրդէն Եղանոյս մէջ հրատարակե-
ցիք զայստարարութիւն Պ. Երեւոյ
Տիւրքիէն ի լոյս ընծայած Հայեւան
գաղղիական Մարտաբանութիւն, որէ գաղղիա-
րէն թարգմանութիւն մեր ընտիր պատ-
մագրաց՝ հանդերձ պատմական եւ աշ-
խարհագրական ծանօթութեամբ։ Եւս
հաւաքման նախաշաղկ հատոր պիտի
ըլլայ Խորենեանի արեւմտական եւ ար-
եւելեան ժամանակագրութեան Հայոց ըստած
գործը, որ ի բաղում ամաց հետեւ կայ-
սերական պարաման տերութեան ծախք-
քի կը տպուի՝ մասնաւոր հրովարտուաւ
Ա. հափառ. Եւրդէն Պ. կայսեր։ Եւր-
բոյր հատորն է Պատմութիւն Սասնի-
ոսի Ուսահայեցոյ՝ (952-1132) հան-
դերձ շարադրութեամբ Գրիգորի Երե-
ցու մինչեւ ցամաք 1162, որու հաղագրու-
թիւնը քիչ ժամանակէն աւարտելով պի-
տի վաճառուի Պ. Տիւրքիէն հրատարակի
զրափառութիւնը քիչ ի փոքր, ի փոքր-
ցին տէ Կրթ. Թ. 5.

«Թուրքիի գլխաւորութեանց արքունի
ձեռնարանը Պ. Տիւրքիէն հրատարա-
կութեանց օգտակարութիւնը ձանձնալով,
եւ անոր Հայոց պատմութեան վերաբեր-
եալ մատենագրական երկատրութիւնը
վարձատրելու փափաքելով՝ մօտեւ միա-
բան հաւանութեամբ զենքը իրեն թըղ-
թակից անգամ անուանեց, եւ մասնաւոր
վկայագիր իրեն յուշարկից։ Եւս այսին
պատիւ եւ վկայագիր ընդունեցաւ նա-
եւ մեր միւս բարեկամն Պ. Ա. Երեւոյ
Լանկուա, որ յանձն առած է այս հա-
ւաքման մէջ հրատարակել Ուրբեանեան
թարգմտեաց հրովարտական եւ անոնց
զիւանեւ երեւոյ թըղթելու։

«Եւս օրերս Ուսահայ վեհմեղայ
գլխաւորն իմացուց Պ. Տիւրքիէն որ Ա.
Երեւոյն Պ. կայսրը ինքնակալ հա-
մարն Ուսահայ, իւր հզօր հովանաւ
ութեամբ տակ առել է Հայկազան

պատմական մատենագրանք՝ մտադիւր
սիրով ընդունելով անոր ընծայականը։
Ի նմին ժամանակի մեծապատ. կայսրը
ականատեւ շքեղ մատանի մը շնորհեր է
Պ. Տիւրքիէն, ի նշան հաճութեան իւ-
րոյ եւ ի խրատոյս։

«Հարկ չէ մեզ յիշեցնել ընթերցի-
ղաց թէ որչափ շնորհապատրաս պէտք է
ըլլամք ազգովն մեր աշխու բարեկամ՝ ու
գործակից քաջ հայերէնագէտ եւ հայա-
սէր Պ. Տիւրքիէն, որ իւր թանկագին
ժամանակն ու խուզարկու հանձարը ազ-
գերեւա վաղ մի փառքն ու մատենագրա-
կան պարծանքը Եւրոպացոյ ծանցընե-
լու կը գործածէ։ Հարկ չէ ըսնք, վասն
զի Հայոց ազգը շատոնց հասկըցած է Պ.
Տիւրքիէն իւր վրայ ունեցած առանձ-
նական սերն ու բազմահմուտ աշխատան-
քը. սիրած է զենքը, քաղցր պիտի ըլլայ
միշտ անոր յիշատակը, եւ իւր առաջին
կարգի փառաւորացը մէջ պիտի հաշուէ
զենքը ամեն ժամանակ։»

ԽԱՅՐՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հարաւ օրը Տաճկաց Պաշտամ ըլ-
լալով, օգոստոսիս Ինքնակալը ըստ սո-
վորութեան փառաւոր հանդիսի Սուր-
թան Եւսահայի միջինը գնաց աղօթելու։
Եւս իւր Եւսահայի դարմանի պատար
գառնաւ լով՝ տերութեան բոլոր նախարարներուն
եւ բարձրատիկան պաշտօնատարաց ծա-
ռայական յարգանքն եւ ուրախացու-
թիւնը ընդունեց։

Եւս Եւսահայի օրն ալ կայսերական պա-
լատին մէջ Բիւրասի արարողութիւն
ըլլալով՝ Բ. Դրան գրասենեակները գոյց
մնացին։

— Կայսերական հրամանաւ՝ օգոստո-
սիս Ինքնակալին երկու վեհադուստր
անբոյց վեհմեղայ Մատեւ եւ Եւ-
հայի փաշաներուն հետ առաւմտ թիւեր
ներկայ Եւսահայ ամաց 15-ին պիտի կա-
տարվի։

— Մայրաքաղաքիս ցիմարի մեծ
կղզին Երեւոյն մեծապատիւ Եւսահայ
յին ծախքը շինեալ համալսարան հայոց
եկեղեցին անցնող հինգաթիւ օրը հան-
դիս օծվեցաւ Գերոստոյ ծառ. Հատու-
կան արքայականութիւն ձեռնար։

Համալսարան հայոց երեւ. կիւնիքին շա-
տերը եւ բազմաթիւ ժողովուրդ ներկայ
էին այս կրօնական մեծ հանդէս արա-
ւոյնութեան։

— Եւսահային մեր արդոյ ընթերցի-
լուր կուտայ, թէ տեղեւոյն ինակիւնը
քանի մը ուսումնասէր անձինք իրենց բո-
ղաքակցաց մէջ ընթերցանութեան զե-
րաքանց օգուտները տարածելու դրփք
նպատակաւ Բիւրեղաքաղաք ընկերութիւն
մը կազմելու հիշատակելու ու Պաշ-
տիկ թանգարաններուն նման Բիւրեղա-
սիրաց Թանգարան մը հաստատել են։

— Պէյըղու բնակող Եւրոպայի-
ները երկար ժամանակ ի վեր կը բա-
ձային Եւրոպական բաղնիք մը ունենալու,
բայց Վ. Պաշտի եւ Տաճկաստանի մէջ
նոր բաղնիք բանալը օրինօք ազգիւնաւ ըլ-
լալուն, իրենց այս բազմաթիւ չէր կրնայ
կատարվի։ Ստիւտն ժամանակ մը ի վեր
յատուկ ջանքեր ըլլալով՝ կայսերական
կառավարութիւնը վերջապէս հաճեցաւ
այս արդեւքը մարդասիրարար վերջնե-
լու եւ Պէյըղուի մէջ Եւրոպական բաղ-
նեան մը բանալու հրաման տուաւ։
Եւս հրամանին համաձայն Եւսահայ

ձեռք փոխանակելու մէջ բարեկամութիւն մը բաց-
փայտեալ փոխանակութեան համար զատուեալները կան մէկ մէկ լու-
սանքով: Աստուծոյ զօր քաջութեան քաջ-
նքները ալ կան մէջը քիմիական, ծծմ-
բային, անուշահամային եւ այլն:

— Արեւելաբանութիւնը Պէյժըլուի
Լաւաշի թաղը անձնաստիճանութեան
գործը կը կատարուի: Սողոմոն յոյն հա-
ցախաձուռ մը 4000 զուռուշ պարտք ու-
նենալով հացադրոճ վարպետի մը կ'ստիպ-
վի անկէ որ պարտքը վճարէ: Արեւելի օրը
վարպետը նորէն զինքը կը գտնէ եւ ստանի
կը պահանջէ:

— Ըմենը չեմ կրնար հիմա վճարել
կրտսէ Սողոմոն: Վարդ 1000 զուռուշ տամ
մնացածն ալ հետզհետէ կը վճարեմ: Ը-
մեննալ կուգիմ, կրտսէ վարպետը, եւ
թէ որ չտա՞ք ինչ քանակ զինքն կուտամ: Եւ
Ես սպասուածքներ վերադառնալով Սողոմոն
հացախաձուռն խնայելը կ'ստիպէ խնու-
թիւն մէջ:

— Բնակարան հիւրը հիւր թաղը
զինքն միջոցները Լաւաշի տար յերկարա-
րէ (սոյսաճը) մը խանութէն հրէի հերաւ,
բայց օգնու թիւնները շուտ հասնելով ա-
ռաջքն առին:

— Արեւելի օրը ցերեկուան ժամը
հինգին միջոցները երեք որոտման եւ ան-
բեւեռ ժամանակը Պալլար հովիւ մը օշ-
կարի փոքրիկ հօտ մը քնելով Սաւա-
նի ձառքին կուգար: Երեւոյթը կայծակը ոչ-
խաղերուն վրայ լինելով անոնց երեքը
կ'սպաննէ: Զովեւն ալ փոշիէն մէջ զը-
լորելով՝ քաշի մը բողբոջէն ետեւ կ'երէ կը
կանգնի շուշեղ հատած, եւ իր կ'ստիպու-
ն պատճառը չկրնայ հասկնալով՝ ձառքան
ժըշարունակէ մնացած ոչխարներուն հետ:

— Բնակարան շարժու. Պէյժըլու Բն-
դիւրի զեպարանաւոր զինքը արձարանի մը
մէջ գողութիւն մը կը ար: Պաղը յոյն
ստաւաճադործ (մարմնիկ) մընէ վերո-
ջիշեալ արձարանին զինքը բնակեալ, որ
յոռնալ կերթար նոյն արձարանը: Բնակայ
գիշերանց արձարանին առջեւի պատու-
հաններուն երկաթէ վանդակաւորները
կոտորելով՝ ներս մտեր, հինգ հազար զու-
ռուշ չափ ստան եւ ժամացոյց մը գող-
ցեր էր: Ուրբաթ օրն այս շարադրոճը
ձեռք անցաւ եւ ժամացոյցն ու չորս հա-
զար զուռուշ չափ ստան վրայէն զըսեր-
վեցաւ:

— Աղբքանդակային հետեւ ետ լու-
րերը կը դրն Սարսիկային լրագրիւնե-
րուն:

— Քաղաքի մէջ բարձրագոյն օտա-
րադիւնը կամ մանուսնի քաղաքական
պատճառներով ապստամբները կան՝
խիստ անհանդարտ մարդիկ որ աշխատա-
նքը եւ հանդարտ ժողովրդացիներ թիւն
կը պատճառեն: Հաստ անգամ՝ աղմուկ
եւ անկարգութիւն, գողութիւն եւ առա-
քաւորութիւններ կը գործընթին: Զանի մը
սպաննութիւններ ալ եղան մօտ ժամա-
նակներս: Ես ամեն բունական գործերը
վերադարձեալ օտարազգի ապստամբներն-
քէն կը գործընթին: Ես գէշ վիճակը հետ-
զհետէ տեսել ծանրանալով՝ երոպայի
հիւրատոմարները պարտաւորեցան ուշադ-
րութիւն ընելու ասոր: Ուստի անգղիական
խնամութեան հետ խորհրդակցելով՝ մի-
ջոցներ ձեռք առնելուցն այս աններին
զայլ տեղութիւններուն վերջ տալու հա-
մար: Ես անօրէնութեանց հրատարակ-
վելը ստանիկ գրգռութիւն պատճառեց
ապստամբներուն մէջ՝ որոյ մեծ մա-

սը Թաւրանայի ու Զոտիկայի են, եւ
Լաւաշի ուրիշ երկրներէն ալ արտը-
նալ կամ գաղտնաբերութեան են: Ես մի-
կարծելով որ ձեռք առնելով միջոցները
Վաղարշ հիւրատոմարն ուղղելու թեւամը
որոշեցաւ են, խուռն բազմութեամբ փա-
ղոցներուն ու թշնամանաց խօսքեր սխան
գոչել Վաղարշ կայսեր գէմ եւ մահապառ-
նալ Վաղարշ հիւրատոմարն: Միանգամայն
ամեն կերպ բռնութիւն գործել սկսան: Ը-
ղբքանդակային կառավարիչ վաշտան ասոնց
քովը գնաց, բայց փոխանակ աղբու եւ
խիստ խօսքեր ընելով՝ անուշեքներն ու
կաճեքներն հաճեցնելու խօսքեր ըրաւ՝
«Բնակարան» ըսելով անոնց, եւ խոստացաւ
էտ առնել իրենց գոգհոգութիւն պատ-
ճառող վերոյիշեալ անօրէնութիւնները:
Ես անկարգութեան առեւել համարձակու-
թիւն առնելով՝ անկարգութեան առաջ-
նորդները ուղղելու նաւարանը կողոպտել,
բայց բարեբաղդաբար չըրցան:

Ես եղելով թիւնները Վաղարշ հիւ-
րատոմարն հանած մէկ յառաւի սուրհան-
դակով փոխարքան խնամալով՝ շատաւ
Վղբքանդակային եւ եւ անմիջապէս փա-
շտան փոխելով՝ աղբու եւ խիստ միջոցներ
անօրէնաց խոսքերով աստիպեցաւ եւ
բոլորովն զսպելու համար: Սակայն այս
ընթերցը բերող շոգնաւիւն երեք ատենը
բարեկարգութիւնը գեւ բոլորովն հա-
տառեցաւ չէր:

— Սամուռնի մայիս 3 թուով զը-
ված նամակ մը լուր կուտայ թիւն այս մի-
ջոցին բոլոր բնակչաց ուշադրութիւնը
Սամուռնի Սեփակ երկաթուղի մը շին-
վելու առաջարկութեամբ զբաղած է եւ
ամեն մարդու խօսակցութեան նիւթն այս
է: Արեւելի օրէն շինութեան հրովար-
տակը արդէն եւ թաւի կայ որ արժան է
անգղիական ընկերութեան մը: Եւ երաշ-
խատարութեան գումարն ալ արդէն Բն-
դիւր պանդան գրված է Լաւաշի Օս-
մանական գեպարանին յանձնընթելու համար:
Երկաթուղի թիւն անցնելու ձառքային ալ
որոշեցաւ են, ծայրէ ծայր գեղեցիկ եւ
բարեբեր կրկններ:

— Բնակարան թիւն մէջ 32 տարին վեր-
ջարու նալ շինվելու վրայ եղած Սար ի-
սահակայ երկրեցիկ լինեցաւ: Ես եկե-
ղեցայ շինութեան գործընթելով ոսկին,
մարմարները, յասպիր (եղեղ), մա-
լաքիթը հաշիւ տակ չկար: Օձման
արարողութիւնը քիչ օրէն պիտի կատար-
վի, եւ միայն կրկնու համար 9000 երգե-
ցիկ կամ տիրացաւ պատրաստելու են:
Երկրեցիկային մէջ 6000 ժողովուրդ կրնան
հանգիստ աղօթել:

— Ըմենիկայի Միացեալ Եւրոպայի
զոց մէջ գործընթել անթիւ պայման-
ութիւններուն մէջ հետեւեալ տարօրինակ
կը համարվի:

«Վաշիկիթը քաղաքը բնակեալ տա-
ւան եւ եօթն տարու որը աղջիկ մը՝ որ իր
խնամակար աղջկանց զայլոց մը գնել կու-
ղէր, Բենթիթիկ երկաթաուղի մը ծա-
նօթացեր էր: Արեւմտաւորը ոչ հարուստ
եւ ոչ ալ գեղեցիկ ըլլալուն, խնամակար
չէր ուղեր որ աղջիկն անոր հետ տոնու-
նանայ: Ես պատճառաւ գանկիս ու-
րիշ վարժարան մը դրաւ, որպէս զի երկ-
տասարեքն հեռացնէ, եւ ամեն զգու-
շութեան միջոցները ձեռք առաւ: Բայց
Բենթիթիկային աղջկան նոր բնակարանն
ալ դատու, եւ միջոց յաջողեցաւ երեսն բա-
րեկամ որտալ:

«Միջոց քանի մը օր առաջ երկտա-
սարը 15-16 տարեկան պատանի մը հա-
գուստներ գնեց, ու ծրարելով աղջկանը

կողմ վարժարանը տարաւ ու ծածկապէս
անոր ձեռքը հօտայ յեղանակով մը: Եր-
ջիկ պատանին հաղուստներն հաղու ու-
նոյն գիշերը վարժարանին փախաւ: Ը-
տեւ եւ առաւել այս երկու երկաթաուղի-
ները հաճախատար երեք մը դատն, որ
աղջկան կերպարանափոխութիւնը իմա-
նալով հանդերձ՝ գանոնը իրարու հետ
պատկեց:

«Միջոց կան այս նոր ամառները
օթեւան (օթեւ) մը գտնին, անեակ մը
բանեցին խորելով թիւ երկուքը կողար են:

«Պաշէն ետեւ» նորապսակ կինը միշտ
մանուկ կերպարանք՝ իրենց անեակը եր-
թալու ժամանակը սխալմամբ ուրիշ սեն-
եակ մը մտաւ, ուր կին մը վաղելով գէմը
կրաւ ու իրեն փաթ թուցեալ ուրիշ երկ-
տասարեքի մը տեղը գնելով՝ որուն կ'սպա-
սէ եղեր: Սեր պատանի-կինը սխալ սեն-
եակ մը մտած ըլլալը հասկնալով, էտ
գառնալուն չմնայ՝ հրաշք մը պայթեցաւ
եւ գնալով իր սրտէն անցնելով՝ խիստ
խիստ մեռաւ: Զոտիկայ արձրողը միւս
կնոջ այն էր, որ ժամանակէ մը ի վեր
իր կնոջը վրայ կ'ստիպէ ունենալով՝ հե-
ռու տեղ մը երթալ կ'ընէր՝ ու մօթ
անկիւն մը պահուէր էր: Երբ, տեսնե-
լով իր կնոջ երկաթաուղի մը թեւեռուն
մէջ իր պատու այն վիճակը տեսնու գեղեր էր:

«Ես գէպը գաղտնաբերութեան քն-
նութեան ներքեւ խնամ է. բայց հաւա-
նական է որ պատանի-կինը անգիտութեամբ
սպաննող մարդը չգաղտնաբերուի:

— Վաղարշիկան լրագրի մը մէջ հե-
տեւեալը կը կարդանք:

«Միջոց հիմա շատ գուարժալի ու
օգտակար արհեստներ ունենք, ինչպէս
են՝ հարստանալու արհեստը, սոյոգ յաջո-
ղութեամբ խաղ խաղալու արհեստը,
բարեք վարվելու արհեստը, բնա չծի-
րանալու արհեստը եւ այլն: Ես օրինա-
նալիցն իմն ալ մօտադիտութեան
արհեստը հարկեց:

«Լաւաշի լրագրիւններն մէկը ծա-
նօցում մը հրատարակած է Լաւաշի
Բունի վարժարանին ստորադրութեամբ
ըն, եւ վերադարձն է՝ «Վաշիկայ մօտադի-
վից դատով ուսանելն»: Զեղնակը կը
խոստանայ որ այս մեթոտով քիչ ժա-
մանակի մէջ կրնայ մէկը կատարեալոր-
ծել այս աղբիւ արհեստին մէջ եւ հան-
գիտ աղբիւն միջոցներ պատրաստել:

— Զուռուշային Չիքա գեղին մէջ
սոսկալն անթիւութեան գործ մը կատար-
վեցաւ:

Գեղէ գեղ պարտեւով կատար ծա-
խող մարդ մը վերոյիշեալ շեղը երթալով
զինքը գեղացի մը տունը հիւր կըլլայ:
Արեւելուր տանտիրոջ հետ խաղաղու-
թեամբ ուսուէր ետեւ կերթայ կը պառ-
կի: Երբոր կէս գիշեր կըլլայ, գեղացիին
կինը երկանը ձայն կուտայ ու կ'առաջար-
կէ որ իրենց հիւրն սպաննեն ու վրայի
ստաններն առնելով հարստանան: Երբ
կը մերժէ այս առաջարկութիւնը: Անը
բարկանալով՝ երկը կը յանգիմանէ ի-
րեւ փառ, եւ խոհարանի մեծ գանակ մը
առնելով կերթայ քնացող հիւրին փո-
րը կը խօթէ: Երբը երկանը հրաման կը-
նէ որ անոր մարմինը արարի մը մէջ գրնէ
ու ստոքին տակը պահէ, եւ ինքը գեղացի
վաղած արեւները օրընու կ'աշխատի:
Այն միջոցին անոնց հինգ տարեկան ա-
րու գաւաղը արթննալով ուսուէր կու-
ղէ: Սայրն ալ վեր յիշեալ խոհարանի
գանակը կ'առնէ որ հոց կտրէ տայ անոր:
-Ետ գանակով մի կտրի կը գոչէ տղան
լալով, վառ գիտով հիւրը սպաննելով:

Անը գող կըլլէ արուն այս խօսքէն, եւ
վախնալով որ իր բաժն ունեւորութիւն
նը անգիտութեամբ երեւան կը հանէ, խ-
կոյն զանկալ բռնածին պէս փախը կընե-
տէ:

«Այն գիշերը գեղին մէկ ուրիշ տանը
մէջն միւս ծարպ զոյգը լինած ըլլալով,
տէրը գիշերանց փոքր երկրորդը կը փն-
տուէր: Մարդը մեր գեղացիին տանը
ստեղծէն անցած ժամանակը՝ երեք ծար-
պի ու մօթ հոտ առնելով՝ կերթայ քա-
նի մը մարդ կը կանչէ եւ տունը կը կոխէ:
Այն միջոցին անգիտ մայրը իր արդէն
ոյրած դուստր փոռեւն դուրս հանելով
իր գոգնոցին մէջ գնել ու երթալ կուգէ,
բայց տղուն մէկ ոտըր երեւալով՝ գեղա-
ցիները կը տեսնեն զայն, եւ կատարված
կրկին կ'երեւալործութիւնը երեւան կը-
լէ, հրէշ կինը կը պարտաւորի ամեն բան
խոստովանելու:

Լրագրոյ 296 թուոյն մէջ ծանու-
ցիւ էինք թէ արեւելեան բնակի կրկնու-
տմաստեար մը հրատարակվի սկսաւ մա-
րաբաղաքի մէջ Բն: Երեւելեան ա-
նուով՝ արդոյ Պ. Միտապէս Յօհան-
նէսեան եւ Պ. Վարդիկ Լաւաշի հոյ-
աղի քաջ երաժշտաց աշխատանքու-
թեամբ: Ես ամատեալութեան պարունա-
կած երգերը երեք լեզուաւ՝ այսինքն Զայ-
նէրն, Վաղարշի եւ Զուռուշի զրված
ու երոպական ձայնագրութեան առեւ-
րած էր՝ կէսը միայն դաշնակով (բիւնո)
եւ կէսն ալ ձայնով ու դաշնակով մի-
անգամայն կրկնու համար:

Սակայն դաշնակով երգելու համար
պատանիներ նշանակված չըլլալուն, կամ որ
նոյն է՝ միայն աջ ձեռքը համար չենված
ըլլալուն՝ համարեալ գոգնալութիւն կու-
տար նու աղբու: Հետեւեալ թէ Լաւա-
շի եւ թէ հաճախատանի երաժիշտներուն
կողմանէ առաջարկեցաւ արդոյ հեղինակ-
ներուն որ եղանակաց եւ ձայնից նշանա-
րութիւններուն տարի ձախ ձեռքի պա-
նէրն ալ նշանակվին, որով Բն: Ե-
րեւելեան բոլոր Լաւաշի մէջ ընդհանուր
բողջանօք ընդունվելուն տարակոյս չէր մը-
նար: Ես առաջարկութեան համեմատ
արդոյ հեղինակներն իրենց աշխատանք-
ութեանը կատարելագործելով՝ կայսերա-
կան երաժշտաց դատուն վերառեալ զը-
սնմափայլ Դեմիւ փաշային նուիրեցին
որ մեծապէս հաճելով ու դովելով իր
պաշտպանութեանը ներքեւ առաւ, եւ
հիմա սկսաւ Բն: Երեւելեան ամեն ամիս
հրատարակվի ամենայն կատարելութեամբ
ինչպէս որ փափաքել էր բոլոր երոպա-
ցի երաժշտաց: Երբէն մայրաքաղաքիս
Երոպացի զինաւոր երաժիշտները՝ մեծ
զոհութեամբ ընդունելին զայն, եւ Լաւ-
րոպայէն ալ հազարաւոր օրինակ խնդր-
վելուն տարակոյս չկայ:

Բն: Երեւելեան ամեն ամիս պիտի
հրատարակվի արեւելեան բնակի եւ տար-
բեր երանանքներով: Երբէն հրատարակ-
վածը մայրաքաղաքիս եւ Պէյժըլուի գրե-
խաւոր գրաւորներուն եւ երաժշտա-
կան պարծեաց փառաւանդներուն քով
կը գանդվի: Եմեն մէկ տեսլակին զինք
40 զուռուշ է: Խիստ արեւելեան բնակար-
գութեան գինը 400 զուռուշ է եւ իս-
տորադրութեան տեղին է մայրաքաղաքիս
Օրնիկի խանը թիւ 4 Չալեան Լա-
րեան աղային սենեակը:

Պալի փաշայի հրկիւղեց օգնութեան
համար նպաստաւատաց եղող ողորմած

